

Warszawa, 22.07.2024 r.

Dr hab. n. med. Dorota Cianciara, prof. CMKP
Zakład Epidemiologii i Promocji Zdrowia
Szkoła Zdrowia Publicznego
Centrum Medyczne Kształcenia Podyplomowego
e-mail: dorota.cianciara@cmkp.edu.pl

Recenzja rozprawy doktorskiej lekarza Damiana N. Schaeffera
pt. The infodemiology of health information exchanges
among veterans in the United States

Niniejsza recenzja została opracowana na podstawie manuskryptu rozprawy otrzymanego z CMUJ w wersji elektronicznej, edytowalnej (Word). Rozprawa została przygotowana w języku angielskim, obejmuje 269 stron tekstu przy wykorzystaniu czcionki New Times Roman o rozmiarze 10 punktów oraz odstępu w pionie między wierszami co 1,17 wiersza.

Rozprawa ma typową strukturę, tj. składa się ze strony tytułowej, spisu treści, spisu tabel i rycin, słownika obejmującego definicje 23 pojęć, listy skrótów, streszczenia w języku angielskim i polskim, wstępu, części poświęconej założeniom i metodom badawczym, opisu wyników, dyskusji, wniosków, podsumowania dotyczącego mocnych stron i ograniczeń badania, sugerowanych kierunków przyszłych badań oraz spisu piśmiennictwa, który obejmuje 295 pozycji. W pracy zamieszczono jedną rycinę do zobrazowania teoretycznych ram badania oraz 21 tabel, w których podawano wyniki badania. W dostępnym manuskrypcie brakuje tabeli z numerem 1. Na początku pracy umieszczono słownik (glosariusz), jednak zaskakujące jest umieszczenie w nim definicji zogniskowanych wywiadów grupowych (*focus group interview*), o których nie ma mowy w dalszych częściach tej pracy. Podanie wykazu używanych skrótów jest korzystne, ponieważ ułatwia czytanie pracy.

Złożenia badania

Zasadniczym przedmiotem rozprawy było jakościowe badanie kwestii, jaką jest poszukiwanie informacji zdrowotnych w Internecie przez weteranów w USA oraz wykorzystywanie przez nich takich informacji. Badanie to wpisuje się w relatywnie nowy obszar badawczy nauk o zdrowiu, tj. infoepidemiologię oraz nauk społecznych, tj. etnografię wirtualną (netnografię). Istotną wartością tej pracy jest wykorzystanie jakościowej metody

badawczej, niestety zbyt rzadko stosowanej, chociaż coraz bardziej docenianej, oraz wkład w postępy infoepidemiologii i netnografii. Ważne jest też rozpoznawanie potrzeb informacyjnych i zdrowotnych społeczności weteranów, którzy stanowią grupę specyficzną, między innymi z powodu poczucia tożsamości grupowej oraz trudności z dostępem do grupy (tzw. *hard-to-reach*). Weterani są zarazem zbiorowością, względem której dojrzałe społeczeństwa zazwyczaj odczuwają dług moralny, że to dzięki niej pozostali obywatele nie narażali swojego zdrowia i życia.

Zgodnie z prawem obowiązującym w USA (*Title 38 of the U.S. Code*) weteranem jest osoba, która odbywała czynnie służbę wojskową w armii (tj. na lądzie), w marynarce wojennej, lotnictwie lub przestrzeni kosmicznej, ukończyła ją lub została zwolniona na warunkach innych niż niehonorowe. Według danych *U.S. Census Bureau*, w 2022 r. liczba weteranów w USA wynosiła ok. 16,2 mln. W Stanach Zjednoczonych funkcjonuje *Department of Veterans Affairs*, który pełni liczne funkcje wspierające weteranów, w tym zapewnia opiekę zdrowotną, jednak wiele problemów życiowych weteranów jest nierozwiązanych. W 2022 r. najwięcej weteranów żyło w Teksasie (ok. 1,5 mln), zaś w proporcji do liczby mieszkańców stanu – na Alasce (10,1% populacji dorosłych). W każdej grupie wiekowej przeważającą większość stanowili mężczyźni. Największa grupa weteranów była w wieku 75 lub więcej lat, a więc byli to weterani wojny w Wietnamie. U około 2 mln weteranów stwierdzono 70-procentowy lub wyższy stopień niepełnosprawności związany ze służbą. W tym samym roku większość weteranów nie pracowała, ok. 236 tys. w wieku 35-54 lat miało dochody poniżej progu ubóstwa. Około pół miliona osób (578 368) w wieku 65 lat i starszych miało dochód poniżej progu ubóstwa – najwięcej ze wszystkich grup wiekowych. Już te wycinkowe dane pokazują szczególną sytuację społeczno-ekonomiczną oraz zdrowotną tej grupy. Moim zdaniem, z perspektywy polskiego czytelnika, ze szkodą dla tej pracy jest to, że nie podano w niej takich twardych danych. We wstępie do rozprawy Doktorant wprowadził co prawda podrozdziały dotyczące tej grupy, jak np. *Why Study Veterans*, *Unique Healthcare Needs of Veterans*, *Why Do Veterans Look Online for Health Information* oraz *Health Information Needs of Veterans*, ale nie podał cech demograficznych i społeczno-ekonomicznych, co polskiemu czytelnikowi unaocniłoby, o jakiej grupie mówimy, a także – rangę problemu badawczego.

Nadrzędnym, „oskrzydającym” celem tego bardzo rozbudowanego i wielowymiarowego badania było – jak stwierdził Autor – rozpoznanie interakcji weteranów z różnymi formami informacji o zdrowiu, które są dostępne on-line oraz wpływu tych interakcji na: zachowania polegające na poszukiwaniu informacji, wyniki zdrowotne (*health outcomes*), satysfakcję z usługi, dostęp do opieki specjalistycznej oraz kompetencje zdrowotne.

Rozpoznanie to prowadzono w aspekcie doświadczeń weteranów wynikających z korzystania z dyskusyjnych forów internetowych dotyczących zdrowia, ogólnego dyskursu publicznego on-line, mediów społecznościowych oraz mediów informacyjnych, które poruszały problematykę świadczeń zdrowotnych dla weteranów. W zamyśle było to badanie *stricte* aplikacyjne, ponieważ Doktorant podkreślił, że jego celem jest zrozumienie nawigacji weteranów w świecie on-line, aby dostarczyć informacji do przyszłych strategii poprawy kompetencji zdrowotnych weteranów oraz korzystania przez nich ze świadczeń leczniczych.

Teoretyczne ramy badania zostały przedstawione w postaci graficznej, w której połączono *Structural Influence Model of Health Information-Seeking Behavior*¹ z elementami epidemiologii i infoepidemiologii. Infoepidemiologiczna część ramy badania jest adaptacją schematu zaprezentowanego przez Guntera Eysenbacha w 2011 r.², a nie – jak zostało to podane – adaptacją konstruktów z pracy Jennifer Olsen³.

W badaniu wykorzystano wyłącznie źródła dostępne w domenie publicznej, informacje dotyczące osób, organizacji i innych podmiotów zostały zanonimizowane (tam, gdzie było to konieczne), przestrzegano prawa własności intelektualnej i praw autorskich, a także opisano zastosowanie procedury, co jest zgodne z zadaniami etycznymi badań jakościowych prowadzonych w Internecie.

Metoda badania

W badaniu postawiono osiem hipotez, pięć celów szczegółowych oraz dziesięć pytań badawczych. Ze względu na eksploracyjną i jakościową naturę tego badania kluczowe znaczenie mają pytania badawcze. Stawianie hipotez w takich badaniach, a zwłaszcza w takich, które opierają się podejściu teorii ugruntowanej (co ma miejsce w przypadku analizy forów dyskusyjnych) jest niecelowe, o czym nawet Doktorant poinformował w glosariuszu. Należy też pamiętać, że sednem hipotezy jest określenie współzależności zmiennych, co wymaga ich operacjonalizacji.

Badaniem objęto cztery różne kanały komunikacji, tj.:

- fora dyskusyjne dotyczące zdrowia; wpisy z lat 2012-2019,
- dyskurs publiczny, szeroko rozumiany, np. jako komentarze do artykułów dostępnych on-

¹ Jung, M. (2014) Determinants of health information-seeking behavior: implications for post-treatment cancer patients. *Asian Pac J Cancer Prev*, 15 (16), 6499–504, doi:10.7314/apjcp.2014.15.16.6499

² Eysenbach, G. (2011) Infodemiology and infoveillance tracking online health information and cyberbehavior for public health. *Am J Prev Med*, 40 (5 Suppl 2), 154–8, doi:10.1016/j.amepre.2011.02.006

³ Olsen, J. (2013) Infodemiology to Improve Public Health Situational Awareness: An Investigation of 2010 Pertussis Outbreaks, California, Michigan Ohio (patrz: <https://cdr.lib.unc.edu/concern/dissertations/6h440t17b?locale=en>)

line; wpisy z lat 2015-2022,

- media społecznościowe, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki zdrowia psychicznego, stygmatyzacji, samobójstw, a także roli celebrytów i osób publicznych; wpisy z lat 2015-2022,
- media informacyjne (*news media*), które poruszały problematykę świadczeń zdrowotnych dla weteranów; artykuły z lat 2015-2022.

W badaniu wykorzystano popularne techniki analizy jakościowej, tj. analizę treści, tematyczną, dyskursu, narracyjną oraz teorię ugruntowaną. Do analizy wykorzystywano narzędzia takie jak DEVONagent, Google Search, Microsoft Bing, MaxQDA.

Opis zastosowanych technik przyporządkowano do analizowanego kanału komunikacji, niemniej nierzadko jest to opis bardziej encyklopedyczny niż techniczny. Są tu zatem niewiadome, takie jak np. które konkretnie techniki wykorzystano do analizy dyskursu publicznego i mediów społecznościach, a także czy zastosowano triangulację metod. Przy tak szeroko zakrojonym zakresie tego badania, wskazane byłoby umieszczenie graficznego schematu metodyki jako uzupełnienie opisu – na podobieństwo schematów przeglądów systematycznych.

Przeprowadzone badanie było oparte na wynikach badania wstępnego przeprowadzonego w 2017 r. oraz jego rozwinięciem.

Wyniki badania i wnioski

Większość wyników zaprezentowano w formie szczegółowych opisów zidentyfikowanych tematów (faktów i zjawisk), częściowo w formie częstości występowania danej tematyki, aby następnie znaleźć podsumowanie pod postacią tabel. W tekście nie ma jednak jednoznacznych odesłań do konkretnych tabel. Niestety, tylko niektóre wyodrębnione tematy zostały zobrazowane cytatami z analizowanych źródeł. Uzyskane wyniki odnoszą się do postawionych pytań badawczych, chociaż – co zrozumiałe – nie dają odpowiedzi kompletnej.

Stwierdzono, że na forach dyskusyjnych ważnym tematem jest pozyskanie i utrzymanie przez weteranów psa towarzyszącego, czemu towarzyszą różnorodne trudności w sferze informacyjnej, biurokratycznej, finansowej, związanej z tresurą, a także diagnostycznej, ponieważ diagnoza lekarska weterana jest wymagana przy procedurze starania się o takiego psa. Fora dyskusyjne stanowiły istotne źródło informacji i wsparcia w tej procedurze.

Analiza ogólnego dyskursu i mediów społecznościowych wykazała, że wśród weteranów występują liczne, oraz często powiązane ze sobą, problemy zdrowia fizycznego oraz w wymiarze psychicznym i społecznym. Mają one różnorodne uwarunkowania, poczynając od czasu odbywania i trwania służby, poprzez trudności z powrotem do życia w cywilu, a kończąc na dostępności i skuteczności usług pomocowych oraz leczniczych. Jednym z tematów poruszanych w dyskursie okazały się działania *Department of Veteran Affairs* dotyczące m.in. opioidów, bólu oraz bezdomności. Wyniki sugerują, że ogólny dyskurs i media społecznościowe sprzyjają poszukiwaniu i uzyskiwaniu informacji, odnajdowaniu pomocy profesjonalnej i wsparcia oraz zwiększaniu kompetencji zdrowotnych.

Analiza mediów informacyjnych wykazała istotne niedostatki w formalnej pomocy udzielanej weteranom, którą organizuje *Department of Veterans Affairs*, w tym długi czas oczekiwania na usługę, niedostateczną koordynację usług oraz ograniczone zasoby instytucjonalne, w tym niedobory personelu.

Podsumowanie

Podsumowując chcę podkreślić, że lek. Damian Schaeffer zajął się jednym z ważniejszych problemów zdrowia publicznego w swoim rodzinnym kraju, w Stanach Zjednoczonych, jakim jest sytuacja społeczna i zdrowotna weteranów oraz możliwości jej poprawy. Pomimo specyfiki amerykańskiej wiele z jego ustaleń ma wymiar uniwersalny i są one adekwatne do sytuacji polskich żołnierzy powracających z misji, a obecnie pewnie także tych, którzy pełnią służbę na granicy z Białorusią. Do analizy zagadnienia wybrał metody jakościowe, które pozwalają na analizę w głąb zjawisk, ale mają też swoje ograniczenia, których był świadom. Warto zauważyć, że w ostatnich latach metody jakościowe wyraźnie zyskują na znaczeniu w międzynarodowym naukowym piśmiennictwie z obszaru zdrowia publicznego. Tak więc wybrana przez niego metodyka oraz jej wyniki mogą być inspiracją dla polskich badaczy. Należałoby jednak sugerować przy tym ograniczenie zakresu badania.

Pan D. N. Schaeffer wykazał się w swojej pracy szeroką wiedzą teoretyczną w dyscyplinach powiązanych z naukami o zdrowiu oraz samodzielność w projektowaniu i prowadzeniu badań naukowych. Przedstawiona rozprawa jest ambitnym, oryginalnym i wnikliwym wkładem w rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań w sferze społecznej oraz w poszerzanie dorobku infoepidemiologii. Przedstawione powyżej uwagi krytyczne nie umniejszają wartości tej pracy.

Przedstawiona rozprawa doktorska lekarza Damiana N. Schaeffera spełnia warunki określone w art.187 ust.1-4 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2018 poz.1668 z późn.zm.). Dlatego wnioskuję do Rady Dyscypliny Nauk o Zdrowiu Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie o dopuszczenie lekarza Damiana N. Schaeffera do dalszych etapów przewodu doktorskiego.